

I. KRZYCZĄCE OBRAZY WOJNY

1. Zinterpretuj obrazy Bronisława Wojciecha Linkego za pomocą metody myślenia obrazami. W tym celu odpowiedz na podane pytania.

Egzekucja w ruinach getta, 1946

Czesław Miłosz Campo di Fiori

W Rzymie na Campo di Fiori
Kosze oliwek i cytryn,
Bruk opryskany winem
I odłamkami kwiatów.
Różowe owoce morza
Sypią na stoły przekupnie,
Naręcza ciemnych winogron
Padają na puch brzoskwini.

Tu na tym właśnie placu
Spalono Giordana Bruna,
Kat płomień stosu zażegnał
W kole ciekawej gawiedzi.
A ledwo płomień przygasnął,
Znów pełne były tawerny,
Kosze oliwek i cytryn
Nieśli przekupnie na głowach.

Wspomniałem Campo di Fiori
W Warszawie przy karuzeli,
W pogodny wieczór wiosenny,
Przy dźwiękach skocznej muzyki.
Salwy za murem getta
Głuszyła skoczna melodia
I wzlatywały pary

a) Co wiesz na pewno?

.....
.....
.....
.....

b) CZEGO SIĘ
DOMYŚLASZ?

.....
.....
.....
.....

El mole rachmim, 1944

Wysoko w
pogodne niebo.

Czasem wiatr z domów płonących
Przynosił czarne latawce,
Łapali skrawki w powietrzu
Jadący na karuzeli.
Rozwiewał suknie dziewczynom
Ten wiatr od domów płonących,
Śmiały się tłumy wesołe
W czas pięknej warszawskiej niedzieli.

Morał ktoś może wyczyta,
Że lud warszawski czy rzymski
Handluje, bawi się, kocha
Mijając męczeńskie stopy.
Inny ktoś morał wyczyta
O rzeczy ludzkich mijaniu,
O zapomnieniu, co rośnie,
Nim jeszcze płomień przygasnął.

Ja jednak wtedy myślałem
O samotności ginących.
O tym, że kiedy Giordano
Wstępował na rusztowanie,
Nie znalazł w ludzkim języku
Ani jednego wyrazu,

Niepubliczne Liceum dla Dorosłych w Pilźnie, Semestr VI, zajęcia 4
KARTA PRACY NR 4

Aby nim ludzkość pożegnać,
Tę ludzkość, która zostaje.

Już biegli wychylać wino,
Sprzedawać białe rozgwiazdy,
Kosze oliwek i cytryn
Nieśli w wesołym gwarze.
I był już od nich odległy,
Jakby minęły wieki,
A oni chwilę czekali
Na jego odlot w pożarze.

I ci ginący, samotni,
Już zapomniani od świata,
Język nasz stał się im obcy
Jak język dawnej planety.
Aż wszystko będzie legendą
I wtedy po wielu latach
Na nowym Campo di Fiori
Bunt wznieci słowo poety.
Warszawa - Wielkanoc, 1943

1. Wskaż w wierszu wyrażenia bezpośrednio charakteryzujące podmiot liryczny.

2. Jakie są podobieństwa pomiędzy dwiema opisanymi w wierszu sytuacjami?

3. Wynotuj sformułowania, dzięki którym Miłosz osadza opisywane miejsca w rzeczywistości. Sformułuj wniosek.

Rzym	Warszawa

Wniosek:

4. Dlaczego ludzie nie reagują na wydarzenia w getcie?

5. Określ, jaki efekt wywołuje umieszczenie propozycji odczytania wiersza w środku tekstu i czemu służą trzy ostatnie strofy.

6. Jaką funkcję pełni spójnik „i” występujący na początku ostatniej zwrotki? Uzasadnij swoją odpowiedź.

7. Do jakiej tradycji nawiązuje Miłosz, stawiając przed poetą określone zadanie? Co o tym świadczy w utworze?

8. Jakiego buntu domaga się w zakończeniu podmiot liryczny?

Krzysztof Kamil Baczyński - Pokolenie [Wiatr drzewa spienia...]

Wiatr drzewa spienia. Ziemia dojrzała.
Kłosa brzuch ciężki w górę unoszą
i tylko chmury — palcom czy włosom
podobne — suną drapieźnie w mrok.

Ziemia owoców pełna po brzegi
kipi sytością jak wielka misa.
Tylko ze świerków na polu zwisa
głowa obcięta strasząc jak krzyk.

Kwiaty to krople miodu — tryskają
ściśnięte ziemią, co tak nabrzmiała,
pod tym jak korzeń skręcone ciała,

żywcem wtłoczone pod ciemny strop.

Ogromne nieba suną z warkotem.
Ludzie w snach ciężkich jak w klatkach krzyczą.
Usta ściśnięte mamy, twarz wilczą,
czuwając w dzień, słuchając w noc.

Pod ziemią drążą strumyki — słychać —
krew tak nabiera w żyłach milczenia,
ciągną korzenie krew, z liści pada
rosa czerwona. I przestrzeń wzdycha.

Nas nauczono. Nie ma litości.

Niepubliczne Liceum dla Dorosłych w Pilźnie, Semestr VI, zajęcia 4
KARTA PRACY NR 4

Po nocach śni się brat, który zginął,
któremu oczy żywcem wykluto,
któremu kości kijem złamano;
i drąży ciężko bolesne dłuto,
nadyma oczy jak bąble — krew.

Nas nauczono. Nie ma sumienia.
W jamach żyjemy strachem zaryci,
w grozie drążymy mroczne miłości,
własne posągi — źli troglodyci.

Nas nauczono. Nie ma miłości.
Jakże nam jeszcze uciekać w mrok
przed żaglem nozdrzy wężących nas,
przed siecią wzdętą kijów i rąk,
kiedy nie wrócą matki ni dzieci
w pustego serca rozpruty strąk.

Nas nauczono. Trzeba zapomnieć,
żeby nie umrzeć rojąc to wszystko.

Wstajemy nocą. Ciemno jest, ślisko.
Szukamy serca — bierzemy w rękę,
nasłuchujemy: wygaśnie męka,
ale zostanie kamień — tak — głaz.

I tak staniemy na wozach, czołgach,
na samolotach, na rumowisku,
gdzie po nas wąż się ciszy przeczołga,
gdzie zimny potop omyje nas,
nie wiedząc: stoi czy płynie czas.

Jak obce miasta z głębin kopane,
popielejące ludzkie pokłady
na wznak leżące, stojące wżwyż,
nie wiedząc, czy my karty iliady
rzeźbione ogniem w błyszczącym złocie,
czy nam postawią, z litości chociaż,
nad grobem krzyż.
22 VII 1943

1. W wierszu występuje podmiot liryczny zbiorowy? O czym to świadczy?

2. Jaki zabieg literacki zastosował Baczyński w swoim wierszu, przywołując Homera? Co o poecie mówi takie nawiązanie?

3. Wynotuj po jednym przykładzie z utworu oddziałującym na podane zmysły czytelnika. Sformułuj wniosek na temat takiego doboru słownictwa i efektu, jaki dzięki temu uzyskał poeta.

Zmysł	Wyrazy
wzrok	
słuch	
dotyk	
węch	
smak	

Wniosek:

4. Uzupełnij tabelę dotyczącą środków stylistycznych i funkcji, jaką pełnią w tekście.

Przykład z tekstu	Środek poetycki	Funkcja
[...] Ziemia dojrzała Ziemia [...] / kipi sytością		
Nas nauczono [...]		
[...] kipi sytością jak wielka misa [...]		
[...] z warkotem.		

5. Jak rozumiesz sformułowanie „Ludzie w snach ciężkich jak w klatkach krzyczą”? W jaki sposób ta metafora opisuje rzeczywistość wojenną?

6. Określ, w jaki sposób stroficzna budowa wiersza *Pokolenie* wpływa na jego przesłanie.

K. K. BACZYŃSKI „ELEGIA O CHŁOPCU POLSKIM”

Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą,
haftowali ci, syneczku, smutne oczy rudą krwią,
malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg,
wyszywali wisielcami drzew płynące morze.
Wyuczyli cię, syneczku, ziemi twej na pamięć,
gdyś jej ścieżki powycinał żelaznymi łzami.
Odkarmiali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg,
przemierzyłeś po omacku najwstydliwsze z ludzkich dróg.
I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc,
i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut - zło.
Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.
Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?
20. III. 1944 r.

1. Kto jest podmiotem lirycznym, a kto adresatem wiersza?

Kto?

Jak mówi?

Co mówi?

2. Do jakiego znanego średniowiecznego motywu nawiązuje wiersz? Podaj 3 argumenty.

Motyw:

.....

Argumenty:

1.

2.

3.

3. Kto jest adresatem wiersza?

a.

b.

c.

K.K. Baczyński „Byłeś jak wielkie, stare drzewo...”

Byłeś jak wielkie, stare drzewo,
narodzie mój jak dąb zuchwały,
wezbrany ogniem soków żrałych
jak drzewo wiary, mocy, gniewu.
I jęli ciebie cieśle orać
i ryc cię rylcem u korzeni,
żeby twój głos, twój kształt odmienić,
żeby cię zmienić w sen upiora.
Jęli ci liście drzeć i ścinać,
byś nagi stał i głowę zginał.
Jęli ci oczy z ognia łupić,
byś ich nie zmienił wzrokiem w trupy.
Jęli ci ciało w popiół kruszyć,
by wyrzucić Boga z żywej duszy.
I otoś stanął sam, odarty,

jak martwa chmura za kratami,
na pół cierpiący, a pół martwy,
poryty ogniem, batem, łzami.
W wielości swojej - rozegnany,
w miłości swojej - jak pień twardy,
haki pazurów wbiłeś w rany
swej ziemi. I śnisz sen pogardy.
Lecz kręci się niebiosów zegar
i czas o tarczę mieczem bije,
i wstrząśniesz się z poblaskiem nieba,
posłuchasz serca: serce żyje.
I zmartwychwstaniesz jak Bóg z grobu
z huraganowym tchem u skroni,
ramiona ziemi się przed tobą
otworzą. Ludu mój, Do broni!

1. Do kogo zwraca się podmiot liryczny? Dlaczego?
.....
2. Kogo podmiot liryczny określa mianem „cieśle”? Dlaczego taka metafora?
.....
3. Dlaczego „cieśle” zaczynają swoją pracę od korzeni?
.....
4. Dlaczego „cieśle” ścinają liści i gałęzie, czego to metafora?
.....
5. Opisz wygląd starego drzewa „po pracy cieśli”. Co zostało po drzewie?
.....
6. Na czym polega siła wewnętrzna drzewa? Jaka czeka go przyszłość?
.....
7. Do kogo porównuje podmiot liryczny drzewo w ostatnich wersach?
.....
8. Na czym polegał romantyczny mesjanizm? Czy mamy w wierszu wojenny odniesienia do niego? Dlaczego?
.....
9. Czym jest zegar niebios i co symbolizuje?
.....
10. W jakim celu Baczyński napisał ten utwór?
.....
11. Do czego nawołuje poeta na końcu?
.....
12. Jak został ukazany naród?
.....
13. Czego symbolem jest ogień? Dlaczego nie zdołał unicestwić narodu?
.....

14. Znajdź podane środki stylistyczne

Epitety
Metafory
Porównanie

Tadeusz Różewicz *Lament*

Zwracam się do was kapłani
nauczyciele sędziowie artyści
szewcy lekarze referenci
i do ciebie mój ojciec
Wysłuchajcie mnie.

Nie jestem młody
niech was smukłość mego ciała
nie zwodzi
ani tkliwa biel szyi
ani jasność otwartego czoła
ani puch nad słodką wargą
ni śmiech cherubiński
ni krok elastyczny

Nie jestem młody

Anafora
Wykrzyknienie
Przerzutnia

niech was moja niewinność
nie wzrusza
ani moja czystość
ani moja słabość
kruchota i prostota

mam lat dwadzieścia
jestem mordercą
jestem narzędziem
tak ślepym jak miecz
w dłoni kata
zamordowałem człowieka
i czerwonymi palcami
gładziłem białe piersi kobiet

Okaleczony nie widziałem
ani nieba ani róży
ptaka gniazda drzewa

Niepubliczne Liceum dla Dorosłych w Pilźnie, Semestr VI, zajęcia 4
KARTA PRACY NR 4

świętego Franciszka
Achillesa i Hektora
Przez sześć lat
buchał z nozdrza opar krwi

Nie wierzę w przemianę wody w wino
nie wierzę w grzechów odpuszczenie
nie wierzę w ciała zmartwychwstanie.
z tomu *Niepokój*, 1947

1. Zwróć uwagę na tytuł. Wyjaśnij, co oznacza słowo lamentować.
.....
2. Kim jest podmiot mówiący? Jak można go scharakteryzować? Jakie wyraża emocje? Jakie ma poglądy? Co wiemy o jego intencjach?
.....
3. Do kogo zwraca się podmiot mówiący? Jak można scharakteryzować adresata utworu?
.....
4. Czego dowiadujemy się o sytuacji lirycznej? W jakich okolicznościach znajduje się podmiot?
.....
5. O czym mówi podmiot? Jaki jest temat utworu?
.....
6. Jak została ukształtowana wypowiedź? Jaka jest jej kompozycja – czy można podzielić tekst na jakieś części formalne i treściowe?
.....
7. Jaki to typ liryki?
.....
8. Jakie środki stylistyczne dominują i jaką pełnią funkcję?
.....
9. Czy język wiersza jest w jakimś aspekcie szczególny? W jaki sposób budowa utworu wpływa na jego odbiór?
.....
10. Które elementy w tekście są symboliczne? Jak można je odczytać?
.....
11. Jakie jest przesłanie wiersza?
.....
12. Odwołaj się do kontekstów kulturowego i historycznego utworu.
.....

Zbigniew Herbert *Przesłanie Pana Cogito*

1. Wyjaśnij etymologię i znaczenie imienia osoby mówiącej w tekście.
.....
2. Kto jest adresatem wiersza? Co wynika z faktu ograniczenia liczby adresatów?
.....
3. Odpowiedz na pytania dotyczące podanych fragmentów utworu.

Fragment wiersza	Pytania	Interpretacja
Idź dokąd poszli tamci do ciemnego kresu po złote runo nicości twoją ostatnią nagrodę	• Jaki jest cel marszu nakazanego przez podmiot literacki? • Jakim środkiem stylistycznym posłużył się poeta i jaką funkcję pełni ten zabieg? • Do jakiego kręgu kulturowego odwołuje się autor?	
idź wyprostowany wśród tych co na kolanach wśród odwróconych plecami i obalonych w proch	• Jaki obraz świata wyłania się z dwuwiersza? • Jaką postawę ma reprezentować osoba mówiąca i z czym musi się liczyć?	

Niepubliczne Liceum dla Dorosłych w Pilźnie, Semestr VI, zajęcia 4
KARTA PRACY NR 4

<i>ocalałś nie po to aby żyć masz mało czasu trzeba dać świadectwo</i>	• Jaki stosunek do życia wyraża osoba mówiąca? • Co w kontekście wiersza oznacza zwrot „dać świadectwo”?	
<i>bądź odważny gdy rozum zawodzi bądź odważny w ostatecznym rachunku jedynie to się liczy</i>	• Dlaczego podmiot literacki stawia odwagę ponad rozum?	
<i>a Gniew twój bezsilny niech będzie jak morze ilekroć usłyszysz głos poniżonych i bitych</i>	• W jaki sposób należy reagować na zło?	
<i>niech nie opuszcza ciebie twoja siostra Pogarda dla szpiclów katów tchórzy – oni wygrają pójdą na twój pogrzeb i z ulgą rzucą grudę a kornik napisze twój uładzony życiorys</i>	• Jakiego znaczenia nabiera wyraz „siostra” zestawiony ze słowem „Pogarda”? • Jaką funkcję pełni użycie kolokwializmów? • Co dla adresata wiersza, wynika z faktu, że znajduje się on na z góry przegranej pozycji? • Z jakim systemem politycznym kojarzy się „uładzony życiorys”?	
<i>i nie przebaczaj zaiste nie w twojej mocy przebacać w imieniu tych których zdradzono o świecie</i>	• Co o przebaczeniu mówi podmiot literacki?	
<i>strzeż się jednak dumy niepotrzebnej oglądaj w lustrze swą błazeńską twarz powtarzaj: zostałem powołany – czyż nie było lepszych</i>	• W jaki sposób adresat liryczny powinien zachować się wobec samego siebie?	
<i>strzeż się oschłości serca kochaj źródło zaranne ptaka o nieznanym imieniu dąb zimowy światło na murze splendor nieba one nie potrzebują twego ciepłego oddechu są po to aby mówić: nikt cię nie pocieszy</i>	• Jaką funkcję pełni opisany w strofie świat przyrody?	
<i>czuwaj – kiedy światło na górach daje znak – wstań i idź dopóki krew obraca w piersi twoją ciemną gwiazdę</i>	• Co oznacza wyrażenie „ciemna gwiazda”? Nazwij środek stylistyczny użyty w tym wyrażeniu i określ jego funkcję.	
<i>powtarzaj stare zaklęcia ludzkości bajki i legendy bo tak zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz powtarzaj wielkie słowa powtarzaj je z uporem jak ci co szli przez pustynię i ginęli w piasku</i>	• Co znaczą słowa „stare zaklęcie ludzkości”?	
<i>a nagrodzą cię za to tym co mają pod ręką chłostą śmiechu zabójstwem</i>	• Jaka jest nagroda za wierność odwiecznym zasadom?	

Niepubliczne Liceum dla Dorosłych w Pilźnie, Semestr VI, zajęcia 4
KARTA PRACY NR 4

<i>na śmietniku</i>		
<i>idź bo tylko tak będziesz przyjęty do grona zimnych czaszek do grona twoich przodków: Gilgamesza Hektora Rolanda obrońców królestwa bez kresu i miasta popiołów</i>	• Co uosabiają wymienione postacie?	

4. Jakie cechy są, według podmiotu literackiego, najważniejsze?

5. Jaki obraz świata wylania się z wiersza i jaką postawę proponuje osoba mówiąca?

TADEUSZ Różewicz „Ocalony”

Mam dwadzieścia cztery lata
ocalałem
prowadzony na rzeź.

prawda i kłamstwo
piękno i brzydota
męstwo i tchórzostwo.

To są nazwy puste i jednoznaczne:
człowiek i zwierzę
miłość i nienawiść
wróg i przyjaciel
ciemność i światło.

Jednako waży cnota i występki
widziałem:
człowieka który był jeden
występny i cnotliwy.

Człowieka tak się zabija jak zwierzę
widziałem:
furgony porąbanych ludzi
którzy nie zostaną zbawieni.

Szukam nauczyciela i mistrza
niech przywróci mi wzrok słuch i mowę
niech jeszcze raz nazwie rzeczy i pojęcia
niech oddzieli światło od ciemności.

Pojęcia są tylko wyrazami:
cnota i występki

Mam dwadzieścia cztery lata
ocalałem
prowadzony na rzeź.

SYNONIMY DOBRA I ŚWIATŁA (+)	SYNONIMY ZŁA I CIEMNOŚCI (-)
ZATARCIE GRANIC MIĘDZY DOBREM I ZŁEM	
TEŚKNOTA ZA UTRACONYM ŁADEM MORALNYM NA ŚWIECIE	

6. Uzupełnij schemat metaplanu.

Pokolenie Kolumbów w czasie II wojny światowej	
Jak było?	Jak powinno być?
Dlaczego nie było tak, jak powinno być?	
Wnioski	